

WYNIKI ANTYDOPINGOWYCH BADAŃ ANKIETOWYCH PRZEPROWADZONYCH PODCZAS BIEGÓW MASOWYCH W LATACH 2010 I 2012

WYNIKI ANTYDOPINGOWYCH BADAŃ ANKIETOWYCH PRZEPROWADZONYCH PODCZAS BIEGÓW MASOWYCH W LATACH 2010 I 2012

Tomasz Balcerek¹, Michał Rynkowski², Przemysław Lutomski¹, Jerzy Smorawiński¹

¹ Katedra Medycyny Sportu i Fizykoterapii, Akademii Wychowania Fizycznego, Poznań

² Komisja do Zwalczania Doping w Sporcie

Streszczenie

Celem pracy było porównanie wiedzy dotyczącej zjawiska doping w sporcie wśród uczestników Maratonu Poznańskiego i Warszawskiego w latach 2010 i 2012. Badania wykonano wykorzystując anonimową ankietę. Została ona przeprowadzona na próbie celowej, która obejmowała 2773 respondentów w wieku od 15 do 74 lat. Na podstawie analizy materiału badawczego stwierdzono, iż uczestnicy biegów masowych dostrzegają potrzebę przeprowadzania kontroli antydopingowych podczas zawodów amatorskich, co jest podyktowane zmniejszającym się zaufaniem do współuczestników. Wpływ na tę tendencję mogą mieć przede wszystkim informacje medialne o nowych przypadkach zażywania środków dopingowych wśród zawodników, reprezentujących najwyższy poziom sportowy w innych dyscyplinach. Osoby poddane ankiecie wykazują ponadto brak wiedzy na temat działań Komisji do Zwalczania Doping w Sporcie, która jest najważniejszą instytucją w Polsce zajmującą się walką z dopingiem. Na podstawie wyników ankiety można postulować następujące zmiany w zakresie walki z dopingiem w biegach długodystansowych: zwiększenie liczby kontroli antydopingowych podczas masowych, amatorskich imprez sportowych oraz zintensyfikowanie działań edukacyjnych, zmierzających do wzrostu informacji o dopingiu.

Słowa kluczowe: kultura fizyczna, maraton, doping

Abstract

The main aim of this paper was to compare the knowledge about phenomenon of doping in sport between participants of Marathon in Poznań and in Warsaw in the year 2010 and 2012. The research was conducted by the anonymous survey. It was conducted on deliberate attempt which embraced 2773 participants in the age between 15-74. Based on analysis of research material it was claimed that the participants of mass running see the need to carry out the anti-doping inspection during the amateur sports. The main cause of this situation resulted from decreasing trust of the participants. The impact on such situation may have pieces of information from media concerning the new examples of doping between participants representing the highest level of sports. People who participated in the survey indicate the lack of knowledge concerning events taken by Polish Commission Against Doping in Sport, which is the most vital institution in Poland acting against doping. Based on survey results the increase of educational events may be recommended. Firstly, the increase of anti-doping inspections during amateur mass sport disciplines. Secondly, the intensification of educational activities which lead to increase of piece of information concerning doping.

Key words: physical culture, marathon, doping

Wstęp

Maraton jest jednym z najbardziej wymagających i wyczerpujących biegów w lekkiej atletyce. Obecnie zyskuje on większą popularność wśród osób amatorsko uprawiających sport. Przebiegnięcie dystansu 42 km i 195 m staje się marzeniem coraz szerszej rzeszy ludzi. Do osiągnięcia tego marzenia mogą prowadzić różne drogi, w tym droga na skróty, jaką jest użycie doping. Pogoń za sukcesem może być tak

wielka, że zawodnicy potencjalnie mogą poświęcić swoje zdrowie i życie podejmując ryzyko stosowania substancji lub metod zabronionych dla zaspokojenia swoich ambicji.

Dążenie do osiągnięcia coraz lepszych wyników sportowych, bicie rekordów świata, przekraczanie granic ludzkich możliwości przez czołowych sportowców oraz nieodparta potrzeba sukcesu powodują, że zawodnicy nie cofają się przed nieuczciwymi prakty-

kami. Fakt ten sprawia, że doping wraz ze zjawiskiem powszechnej komercjalizacji staje się największym zagrożeniem dla uniwersalnych wartości sportu [1,2]. W konsekwencji następuje rozwój negatywnych postaw i zachowań wśród sportowców oraz zmiana hierarchii wartości, przejawiająca się w dokonywaniu błędnych wyborów podczas rywalizacji sportowej oraz łamaniem zasad *fair play*.

Zatem stosowanie dopingu, jako narzędzia do wyznaczania nowych rekordów sportowych, staje się coraz bardziej atrakcyjne. Wśród głównych powodów zażywania środków farmakologicznych przez sportowców amatorów w celu pobudzenia organizmu do większego wysiłku należy wyróżnić czynniki o charakterze psychologiczno-społecznym, w szczególności chęć przeżycia podobnych wrażeń emocjonalnych, jakie występują u sportowców wyczynowych [1] oraz pragnienie osiągnięcia sukcesu i poczucia ekscytacji [3]. Takie podejście charakteryzuje wszystkie grupy wiekowe, począwszy od okresu młodzieńczego, aż do wieku dojrzałego. Popularyzacja substancji dopingowych może spowodować w społeczeństwie przeświadczenie, że są to środki umożliwiające realizację upragnionych celów w życiu np. uzyskanie wspianej sylwetki ciała.

W związku z powyższymi wątpliwościami postanowiliśmy sprawdzić w jaki sposób osoby amatorsko uprawiające sport podchodzą do zagadnień związanych z dopingiem. Jak kształtuje się świadomość społeczna, która przejawia się w działaniach profilaktycznych odzwierciedlających wiedzę badanych. Jak zawodnicy postrzegają siebie samych, współuczestników oraz funkcjonujący system antydopingowy. Mamy nadzieję, że doprowadzi to nas do ciekawych wniosków nie koniecznie zbieżnych z dominującymi poglądami na temat czystości sportu, które traktują go jako kategorię społecznego dobra powszechnie dostępnego i uznanego. Dobra, które sprzyja harmonijnemu i pełnemu rozwojowi człowieka, wpływającemu na jego wygląd zewnętrzny i na lepsze poznanie własnego ciała. Sport powinien stanowić czystą formę rywalizacji, w której uczestnicy uzyskują wyniki w oparciu o dozwolone metody wspomagania. Tym samym można stwierdzić, iż sport jest bytem pełnym, ponieważ podczas jego uprawiania realizowana jest fundamentalna zasada *fair play* [4]. Doping przekreśla powyższe stwierdzenia na temat sportu.

Celem pracy była ocena stanu wiedzy oraz świadomości antydopingowej uczestników Maratonu Poznańskiego i Warszawskiego, które odbyły się w 2010 i 2012 roku.

Metodyka

Badanie ankietowe zostało przeprowadzone w latach 2010 i 2012, wśród uczestników 11 i 13 Maratonu Poznańskiego oraz 32 i 34 Maratonu Warszawskiego.

Ankiety zostały wypełnione dobrowolnie przez 2773 uczestników, w wieku od 15 do 74 lat. Przeprowadzone badanie, które odbyło się podczas odbierania pakietów startowych miało na celu pozyskanie informacji na temat trendów dopingowych wśród osób uprawiających sport amatorski. Pytania ankiety zostały sformułowane w sposób zwięzły i prosty, pozwalając odbiorcom na zajmowanie jasnych stanowisk w trudnych sprawach.

Ankieta składała się z dziewięciu pytań dotyczących podstawowych zagadnień związanych z walką z dopingiem w sporcie. Główną część niniejszej pracy stanowią szczegółowe wykresy i dane statystyczne wykonane na podstawie odpowiedzi ankietowych. W trzech przypadkach ankieta była przeprowadzona w sposób bezpośredni podczas odbioru numerów startowych, w jednym przypadku była zamieszczona na portalu www.bieganie.pl, gdzie osoby odwiedzające stronę w związku z uczestnictwem w 34 Maratonie Warszawskim mogły dobrowolnie udzielić odpowiedzi.

Wyniki

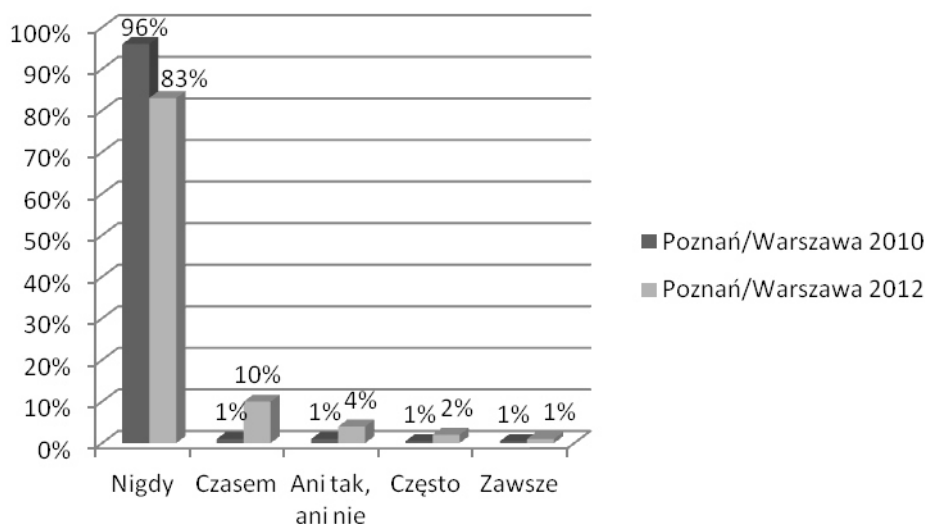
Zdecydowana większość uczestników badania, bo aż 65%, zadeklarowała, że posiada wykształcenie wyższe. Prawie wszystkie pozostałe osoby legitymowały się wykształceniem średnim (32%). Jedynie 3% osób to respondenci z wykształceniem podstawowym. Zdecydowana większość (93%) badanych obejmowała zawodników-amatorów. Wśród osób które podały w ankiecie swoją płeć, znalazło się około 16 % kobiet i około 84% mężczyzn.

Poniżej zostały zamieszczone szczegółowe ryciny przedstawiające procentowy rozkład odpowiedzi.

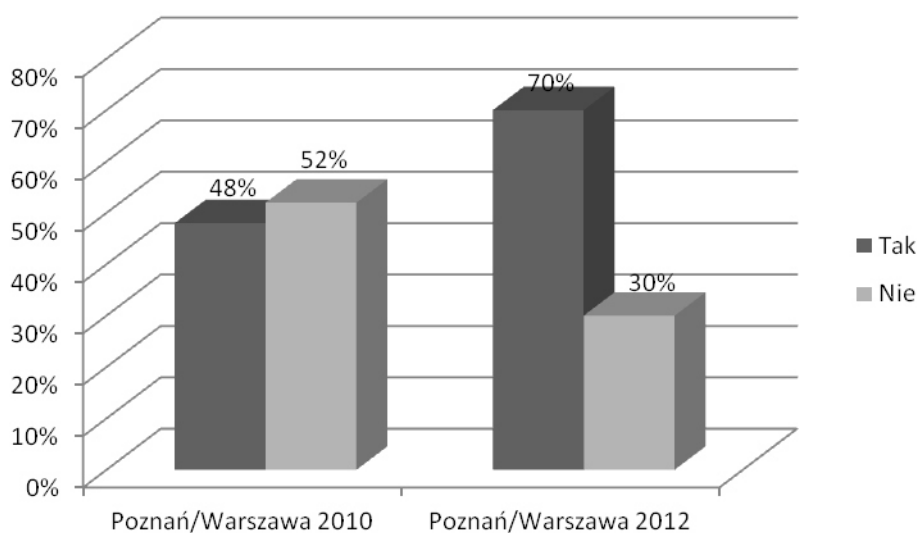
Prawie wszystkie osoby badane w Poznaniu i w Warszawie zarówno w 2010 r. (96%) jak i w 2012 r. (83%) zapytane o to, czy brały pod uwagę stosowanie dopingu odpowiedziały, że nigdy o tym nie myślały (Ryc. 1). Tylko część respondentów wykazała, że czasem (1% w 2010 r. i 10% w 2012 r.) miała zamiar oszukania przeciwników. Jedynie dziewięciu zawodników (2%) w 2010 r. przyznało się, że zawsze lub często rozważało taką możliwość natomiast w 2012 r. było ich już trzydziestu ośmiu (3%) (ryc.1). Co ciekawe, tylko piętnaście osób w 2010 r. (1%), a w 2012 r. aż sześćdziesięciu sześciu (4%) zawodników stwierdziło, że ani tak ani nie, czyli wykazali się niezdecydowaniem wobec stosowania środków dopingujących (Ryc. 1).

W 2010 r. w Poznaniu i Warszawie większość uczestników badania (52%) uważała, że w maratonie nie wzięły udziału osoby stosujące doping, natomiast w 2012 r. aż 70% osób uważało, że inni uczestnicy sięgają po zabronione środki (Ryc.2).

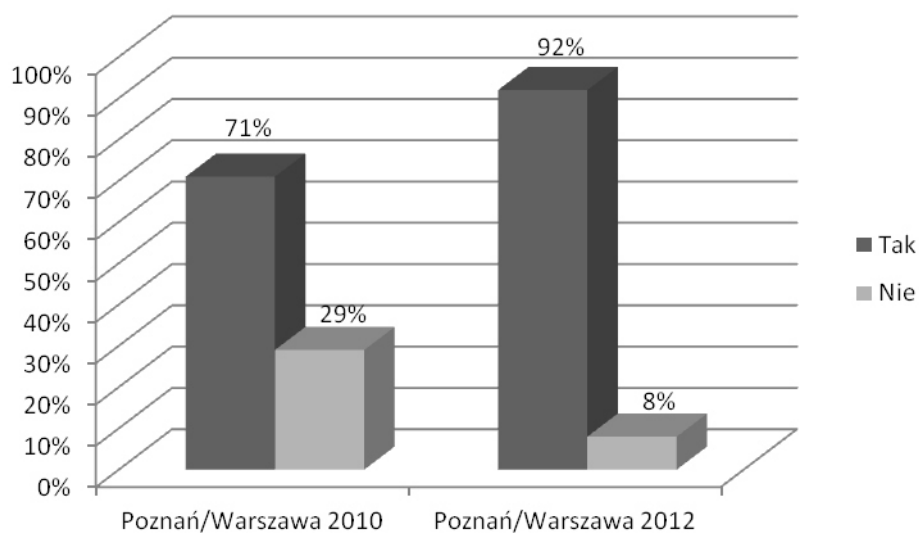
Zdecydowana większość respondentów, biorących udział w Maratonie Poznańskim i Warszawskim w 2010 r. (71%) i w 2012 r. (92%), stwierdziła że

Ryc. 1. Częstotliwość kontaktu zawodników z substancjami zabronionymi (dopingującymi) w zawodach sportowych

Ryc. 2. Opinia badanych respondentów o możliwości zastosowania przez innych uczestników substancji zabronionych

Ryc. 3. Stosunek badanych zawodników do konieczności przeprowadzania kontroli antydopingowej na maratonie

powinna być przeprowadzona kontrola antydopingowa (Ryc. 3).

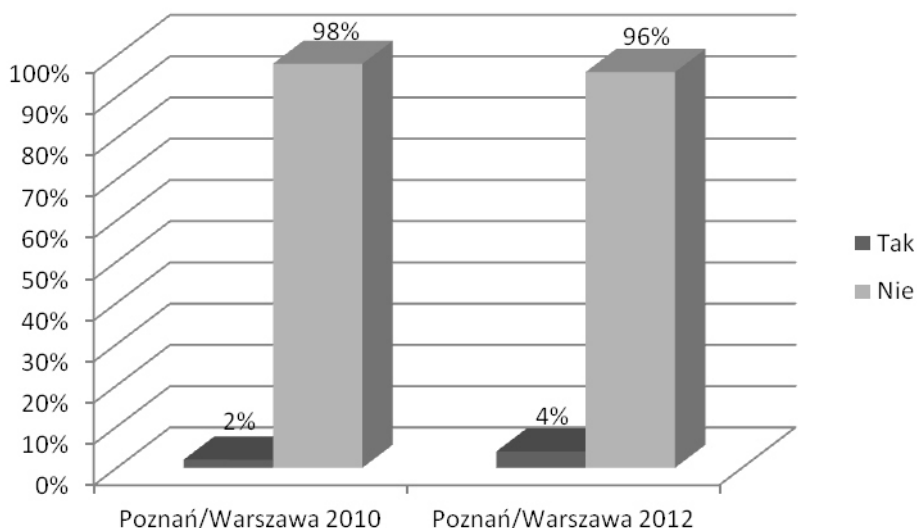
Wśród 1354 osób badanych w 2010 r. znalazło się 33 zawodników (2%), a pośród 1419 ankietowanych w 2012 r. 57 uczestników (4%), którzy wyrazili pozytywny stosunek do zażycia środków dopingujących (Ryc. 4). Wynika z tego, że nie liczyli się z utratą życia lub zdrowia na skutek stosowania środków dopingujących, w zamian za osiągnięcie znaczącego sukcesu sportowego. Pozostałe osoby, jak wskazuje wykres, zaznaczyły odpowiedź negatywną.

W powyższym pytaniu można było zaznaczyć więcej niż jedną odpowiedź, stąd wszystkich udzielonych odpowiedzi zanotowano 2026 w 2010 r., a w 2012 r. 1816. Wśród nich najwięcej zaznaczeń dotyczyło płynów izotonicznych tj. 48% i 55%, najmniej osób

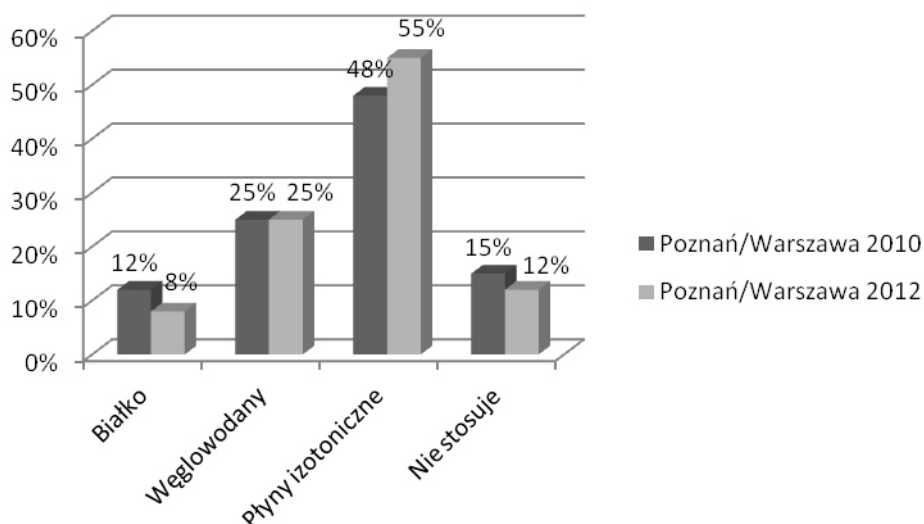
stosuje białko w swoim postępowaniu treningowym tj. 12% i 8%, natomiast co czwarta osoba wskazała na używanie węglowodanów 25%. Około 15% w 2010 r. i 12% w 2012 r. osób biorących udział w ankiecie zaznaczyło, że nie stosuje żadnych odżywek ani suplementów diety (Ryc. 5). Warto zauważyć, że zdecydowana większość respondentów zaznaczyło stosowanie płynów izotonicznych.

Prawie wszyscy badani (94% w 2010 r. i 93% w 2012 r.) są przeciwni legalizacji środków dopingujących (Ryc. 6).

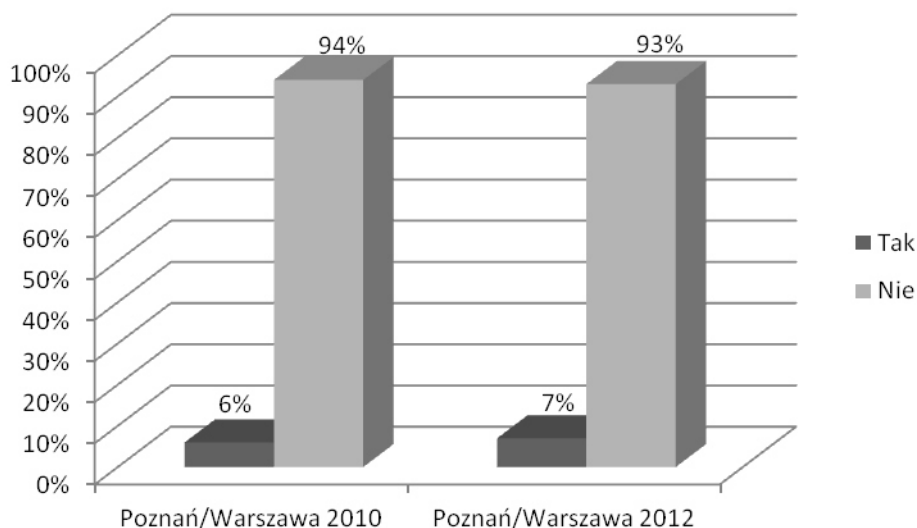
Aż 56% w 2010 r. i 50% w 2012 r. ankietowanych w określiło swój stosunek do sportowców przyłapanych na dopingu jako bardzo negatywny, a kolejnych 34% i 40% badanych ma niechętnie nastawienie wobec takich sportowców (Ryc. 7). Daje to łącznie ok. 90%

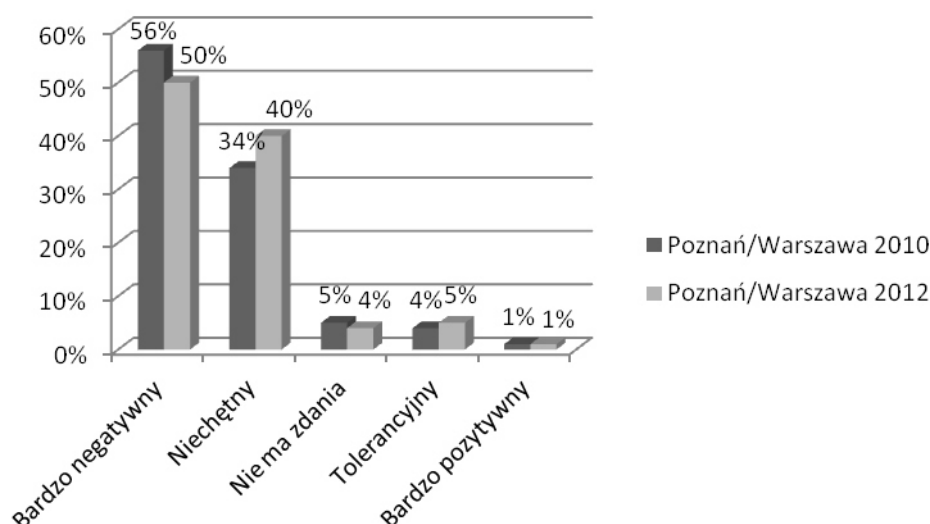
Ryc. 4. Zastosowanie środków dopingujących w celu osiągnięcia określonego wyniku sportowego/zwycięstwa/pieniędzy/sławy, nawet za cenę utraty zdrowia

Ryc. 5. Rodzaju odżywek lub suplementów diety stosowanych przez uczestników Maratonu w postępowaniu treningowym

Ryc. 6. Ocena zjawiska legalizacji i stosowania środków dopingujących

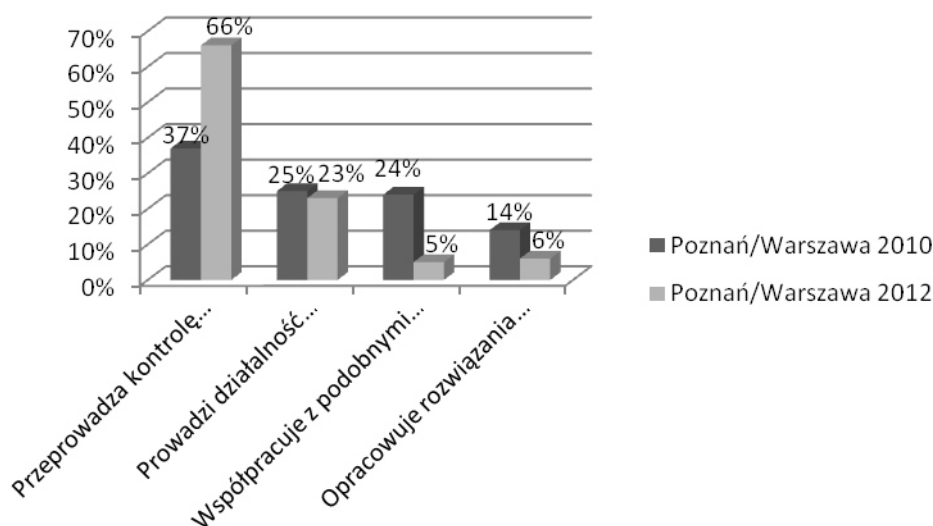
Ryc. 7. Stosunek badanych wobec sportowców, którzy zostali przyłapani na stosowaniu niedozwolonego dopingu

w 2010 r. i ok. 90% w 2012 r. uczestników ustosunkowanych negatywnie do sportowców przyłapanych na stosowaniu dopingu. Wśród znikomej liczby respondentów, którzy wyrazili pozytywne opinie, znalazło się 58 osób (4%) w 2010 r. i 68 uczestników (5%) w 2012 r., określających swoje nastawienie jako tolerancyjne oraz tylko 4 osoby w 2010 r. i 7 osób w 2012 r., które określiły swoje nastawienie jako bardzo pozytywne. Natomiast 5% (2010 r.) i 4% (2012 r.) zawodników biorących udział w ankiecie zaznaczyło przy tym pytaniu odpowiedź „nie mam zdania” (Ryc. 7).

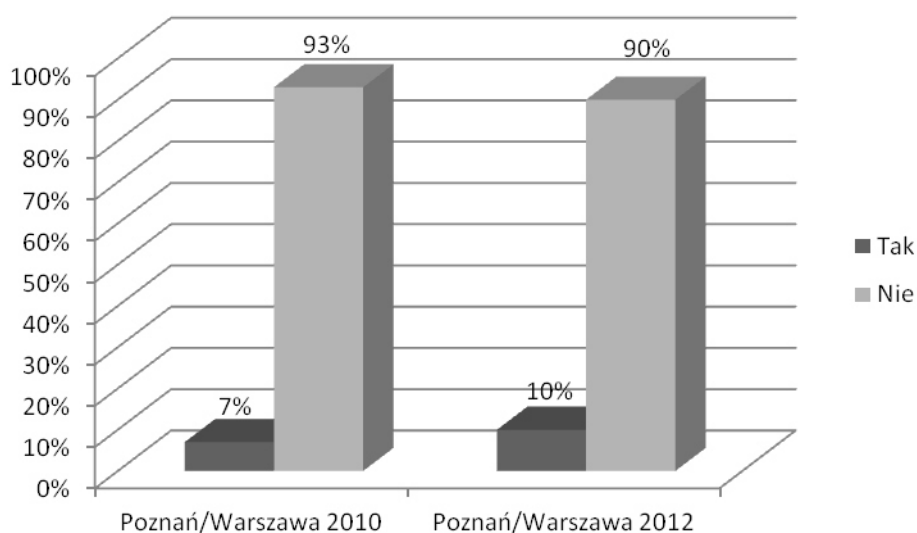
Na pytanie o zakres działalności Komisji do Zwalczania Dopingu w Sporcie można było odpowiedzieć, zaznaczając więcej niż jedną odpowiedź. W 2010 r. otrzymano w sumie 2570 zaznaczeń i 1496 w 2012 r.. Najwięcej, bo aż 37% w 2010 r. i 66% w 2012 r. ankietowanych uczestników było przekonanych o tym,

że Komisja przeprowadza kontrole antydopingowe (Ryc. 8). Jedna czwarta badanych osób w 2010 r. wiedziała o prowadzonych przez Komisję działaniach w edukacyjnych, w 2012 r. tylko 23% zaznaczyło tą odpowiedź. Podobna liczba osób 24% w 2010 r. wskazało na współpracę Komisji z innymi podobnymi organizacjami międzynarodowymi, w 2012 r. tylko 5% respondentów udzieliło takiej odpowiedzi. Bardzo mała grupa respondentów w 2010 r. (14%) знаła zakres działań Komisji odnoszący się do opracowywania rozwiązań prawnych, natomiast w 2012 r. tylko 6% badanych wskazało tą odpowiedź (Ryc. 8).

W Poznaniu i Warszawie jedynie 7% uczestników w 2010 r. i 10% badanych w 2012 r., którzy wzięli udział w ankiecie kiedykolwiek odwiedziło stronę internetową Komisji do Zwalczania Dopingu w Sporcie, www.antydoping.pl. Pozostałe osoby nigdy nie zaglądały na tę stronę (Ryc. 9).

Ryc. 8. Zadania realizowane przez Komisję do Zwalczania Dopingu w Sporcie

Ryc. 9. Odwiedzanie strony internetowej www.antydoping.pl przez badanych zawodników

Dyskusja

Celem przeprowadzenia ankiety było określenie poziomu wiedzy oraz świadomości antydopingowej zawodników Maratonu Poznańskiego i Warszawskiego w latach 2010 i 2012. Wyniki porównano ze sobą, a następnie przedstawiono w postaci graficznej. Podczas analizy danych zauważono, że występuje potrzeba przeprowadzania kontroli antydopingowej podczas zawodów amatorskich, co może wiązać się z coraz to nowymi aferami związanymi z dopingiem. Poddając analizie kolejne odpowiedzi na pytania stwierdza się bardzo pozytywną postawę badanych, którzy wykazują na przestrzeni dwóch lat niezmiennie negatywne stanowisko wobec legalizacji dopingu. W pytaniu dotyczącym wiedzy o działaniach prowadzonych przez Komisję do Zwalczania Dopingu w Sporcie, respondenci wykazali się brakiem znajomości zadań

realizowanych przez Komisję. Jej brak wskazuje na potrzebę zintensyfikowania działań informacyjnych społeczeństwa.

W literaturze znajduje się niezadowalająca liczba aktualnych badań, które dotyczyły zjawiska dopingu, jego stosowania i legalizacji. Można w nich zauważyć jednoznaczne negatywne podejście wobec stosowania substancji i metod zabronionych w sporcie. Warto w tym względzie przytoczyć wyniki badań przeprowadzonych ze studentami AWF Poznań. Ankieta została przeprowadzona w 2002 roku i dotyczyła znalezienia związków między aktywnością sportową młodzieży a nasilającym się społecznie zjawiskiem dopingu wśród zawodników. Niski poziom wiedzy o dopingu w sporcie wśród studentów, a zwłaszcza sportowców, niekorzystnie wpływał na działalność wychowawczą w tym zakresie. Zadaniem przeprowadzonych badań,

w skład których w pierwszej fazie wchodził ankieta, było zebranie anonimowych danych na temat opinii o czynnikach oraz źródłach powstawania zagrożeń zdrowotnych związanych z dopingiem w sporcie. Natomiast ich głównym celem było: po pierwsze, zbadanie stanu wiedzy o dopingiu i określenie determinantów postaw wobec tego zjawiska; po drugie, ukazanie nauczycielom, wychowawcom i trenerom istniejących zagrożeń i określenie stopnia świadomości środowiska studenckiego na te tematy [1].

Badania uczestników maratonów w latach 2010 i 2012 zostały również przeprowadzone z potrzeby sprawdzenia wiedzy dotyczącej substancji i metod zakazanych oraz określenia podejścia społecznego względem zjawiska dopingiu w sporcie. Wyniki ankiety pozwalają nam na wyciągnięcie optymistycznych wniosków dotyczących podejścia uczestników czterech biegów maratońskich do stosowania substancji i metod zabronionych, na przekór panującej opinii o powszechności stosowania dopingiu w sporcie. Potwierdziły one wyniki badań przeprowadzonych ze studentami AWF Poznań z 2002 r., które jednoznacznie wskazują na negatywne podejście respondentów wobec środków zabronionych.

Zjawisko dopingiu jest również badane na tle etyki i psychologii sportu. Do zajmujących się tym zagadnieniem można zaliczyć T. Rychtę, J. Smorawińskiego, R. Gruczę oraz Z. Żukowską i R. Żukowskiego. Wspomniani autorzy podkreślają, iż idea fair play zależy od kodeksu moralnego każdego uczestnika aktywności fizycznej. Zawodnicy urzeczywistniają ją przez wewnętrzny nakaz do przestrzegania określonych reguł współzawodnictwa. Wskutek tego idea fair play wzbogaca sport i rozwija jednostkę, kształtując jej świadomość i moralność. Stanowi więc zaprzeczenie postawy sportowca dążącego do osiągnięcia wyniku za wszelką cenę [2,4,5].

Wnioski

1. Uczestnicy badań dostrzegają potrzebę przeprowadzenia kontroli antydopingowych podczas maratonów, co jest podyktowane zmniejszającym się zaufaniem do współuczestników biegów masowych.
2. Respondenci wykazali brak wiedzy na temat działań Komisji do Zwalczania Dopingiu w Sporcie. Wskazywali na konieczność szerszego informowania społeczeństwa na temat skutków stosowania substancji i metod zabronionych, które wpływają na zwiększenie wiedzy wśród badanych.
3. Ankietowani proponują aby zwiększyć liczbę kontroli antydopingowych podczas masowych, amatorskich imprez sportowych, które pozwoliłyby na zwiększenie zaufania osób uczestniczących w biegach oraz na zajęcie aktywnego stanowiska organizatorów, którzy poprzez swoje działania promowali by sport wolny od dopingiu.
4. Informacje o problematyce antydopingowej winny być także rozpowszechniane przez organizatorów imprez masowych.

Piśmiennictwo / References

1. Posiadała D, Smorawiński J, Lewandowska M. Ethical aspects of doping in sport in opinion of students of University School of Physical Education in Poznań. *Medicina Sportiva Supplement* 2006; 10(3): 295-301.
2. Smorawiński J, Grucza R. Polish achievements in fight against doping. *Biol Sport* 17(2): 107-119.
3. Gracz J, Sankowski T. The motives of forbidden support in recreational physical activity. *Medicina Sportiva Supplement* 2006; 10(3): 311-316.
4. Żukowska Z, Żukowski R. Fair play and olympism in the system of sport education of adolescents. W: Education through sport. Warszawa: PTNKF, 2003, s: 10-19.
5. Rychta T. Psychological aspects of doping. W: Nazar K, Ręwierski W. (red.) Doping. Warszawa: PZWL, 1995, s: 23-105.

Adres do korespondencji / Address for correspondence::

Tomasz Balcerek

Zakład Medycyny Sportu i Traumatologii

Akademia Wychowania Fizycznego im. Eugeniusza Piaseckiego w Poznaniu

61-871 Poznań

ul. Królowej Jadwigi 27/39

e-mail: tomaszbalcerek@gmail.com